

Бойко А.І.

Морозовська З.А.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail:zoya140790@mail.ru

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЗНОШУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНОЇ ДІЛЬНИЦІ ОТВОРІВ РЕШІТ

УДК 519.863:621.928.028.2

У статті приведений математичний опис процесу зміни форми профілю отворів сепаруючого решета. Пропонується величину зношування оцінювати втратою площі тіла, що утворюється між двома суміжними профілями отвору. Виходячи з рівності величин площ зношування за однакові проміжки наробітку, встановлено рівноспівільнений характер переміщення профілей, який виявляє тенденцію до формування отворів природного зношування.

Ключові слова: сепаруюче решето, накопичення зношування, форма отвору, природне зношування.

Актуальність проблеми

Зношування металевих поверхонь отворів сепаруючого решета в потоці зернової маси обумовлене сумісною дією багатьох факторів: силового впливу від потоку зернової суміші; швидкісного, в наслідок переміщення суміші відносно решета; хімічного (вологість, вплив хімічних складових зруйнованого зерна); абразивного, при контакті поверхонь тертя з твердими частинками домішок.

Кожен з них вносить свій вклад в процес зношування, однак в залежності від зовнішніх умов, процес може протікати при домінуючій ролі якогось із них. Вважається, що насамперед, важливу роль відіграють тиск на поверхні тертя і відносна швидкість переміщення зернового матеріалу. Про це, опосередковано свідчить зміна геометричної форми отворів решета після тривалої їх роботи.

Мета досліджень

Виявити причини, що обумовлюють нерівномірність зношування кутової форми границь отворів сепаруючих решіт в процесі експлуатації. Обґрунтувати необхідність зміни форми отворів у математичному інтерпретуванні.

Результати досліджень

Основною вимогою до фізико-математичного моделювання зношування і зміни форми профілю отвору решета є адекватний, з достатньою точністю, опис його переміщення в глибину деталі. В разі встановлення основних закономірностей такого переміщення крім аналізу процесу, відкриються можливості визначення граничних величин зношування і раціональні напрямки в підвищенні довговічності сепаруючих решіт.

Припущеннями прийнятими при моделюванні зношування і зміни форми отворів сепаруючих решіт є наступні:

Лінії профілю зношування з допустимим наближенням можуть бути описані частинами кола.

Зношені площі суміжних ділянок профілів за рівні проміжки наробітку дробарки мають однакові величини.

Деякою існуючою різницею в товщині зношеної елементарної ділянки профілю можна знехтувати.

З урахування прийнятих припущень опис моделі зношування отворів представляється наступним чином. Профілі зношування є частинами кіл, які вписані в кут суміжних робочих поверхонь отвору. В результаті зношування профіль зміщується в глибину матеріалу деталі і через певний вибраний проміжок наробітку займає нове своє положення. Площа, що заключена між двома утвореними профілями, дає можливість кількісної оцінки величини зносу. По величині цих окремих площ у вигляді відповідних скиб можна свідчити про розподіл і величини зношування поверхонь. Новим важливим фактом при попередньому аналізі особливостей зношування отворів є те, що площі зносу, які отримані за рівні проміжки, наробіток є практично однаковими по величині. Очевидно даний результат не є випадковим і підкреслює те, що робота, яка витрачається на зношування (втрату об'єму матеріалу), є на будь-якому етапі експлуатації решіт, величиною постійною. Виходячи з цього пояснюється нерівномірне розташування ліній профілів при аналізі зношування отворів. На початку експлуатації щільність їх розташування менша і поступово нарощується при збільшенні наробітку і зношуванні отворів. Вказана особливість дає можливість розглядати в моделі зношування отворів переміщення профілів зношування як нерівномірний рух центрів кіл, що описують ці профілі.

Таким чином описовою частиною моделі закладені основи формалізації зношування і зміни форми отворів для складання відповідної математичної моделі цього процесу.

Для математичного опису зношування виберемо нерухому систему координат XOY (рис. 1), зв'язану із самим отвором.

Зношування отвору пропонується розглядати і описати математично, як переміщення кола вписаного в кут отвору. Причому, по мірі переміщення кола розвивається набуваючи більших розмірів із збільшенням радіуса

$$r_2 > r_1$$

Очевидно доцільно вважати граничним кінцевим зношенням сторони отвору досягнення лінією профілю точки M , коли прохідний діаметр отвору ще не збільшився (показано пунктиром).

Для побудови математичної моделі зміни форми отвору при зношуванні розглянута довільна точка T на початковому профілі 1-1. Координати цієї точки, як і будь-якої іншої точки профілю в залежності від кута φ , в загальній вибраній системі XOY можна записати наступним чином:

$$x_1 = x_{O1} - r_1 \cdot \cos \varphi_1;$$

$$y_1 = y_{O1} + r_1 \cdot \sin \varphi_1,$$

де x_{O1} – координата центру кола радіуса r_1 ; r_1 – радіус кола, що описує початковий після припрацювання профіль зношування; φ_1 – кут повороту радіуса кола для профілю 1-1.

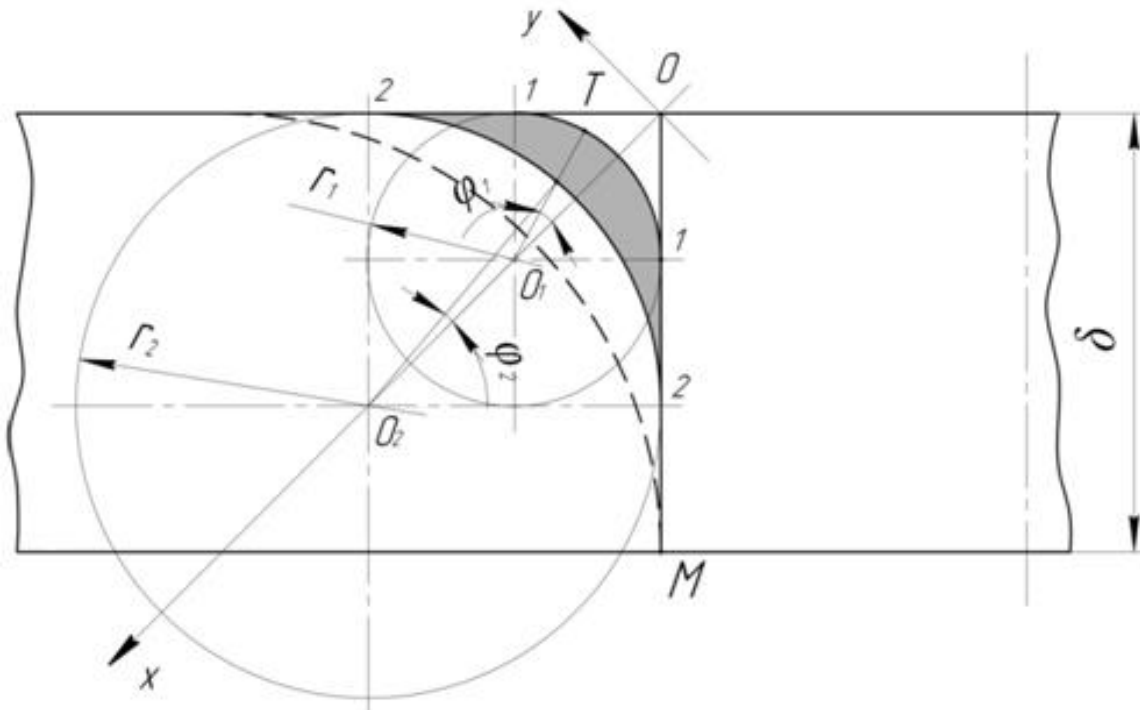

Рисунок 1. Схема зношування і зміни форми отвору сепаруючого решета

Так як, переміщення центру кола відбувається у вздовж осі OX , то $y_{O1} = 0$ і система записується спрощено:

$$\begin{cases} x_1 = x_{O1} - r_1 \cdot \cos \varphi_1; \\ y_1 = r_1 \cdot \sin \varphi_1. \end{cases} \quad (1)$$

Відповідно для другого більшого кола, яке утворилося в наслідок зношування отвору, система рівнянь, що визначає положення точок нового профілю представляється наступним чином:

$$\begin{cases} x_2 = x_{O2} - r_2 \cdot \cos \varphi_2; \\ y_2 = r_2 \cdot \sin \varphi_2, \end{cases} \quad (2)$$

де x_{O2} – координата центру кола радіуса r_2 ; r_2 – радіус кола після деякого зношування профілю отвору; φ_2 – кут повороту радіуса кола для профілю 2-2.

Результатом зношування отвору в перерізі, представлено на рис. 1., є втрата площі S_i тіла отвору, що знаходиться між початковим колом радіуса r_1 і утвореним колом радіусом r_2 . Згідно вибраної системи координат і прийнятої схематичної побудови втрачена площа зношування симетрична відносно осі OX . Тому при її визначенні розглянути тільки половину цієї площі. Схема для аналізу і розрахунку зношування сторони отвору представлена на рис. 2.

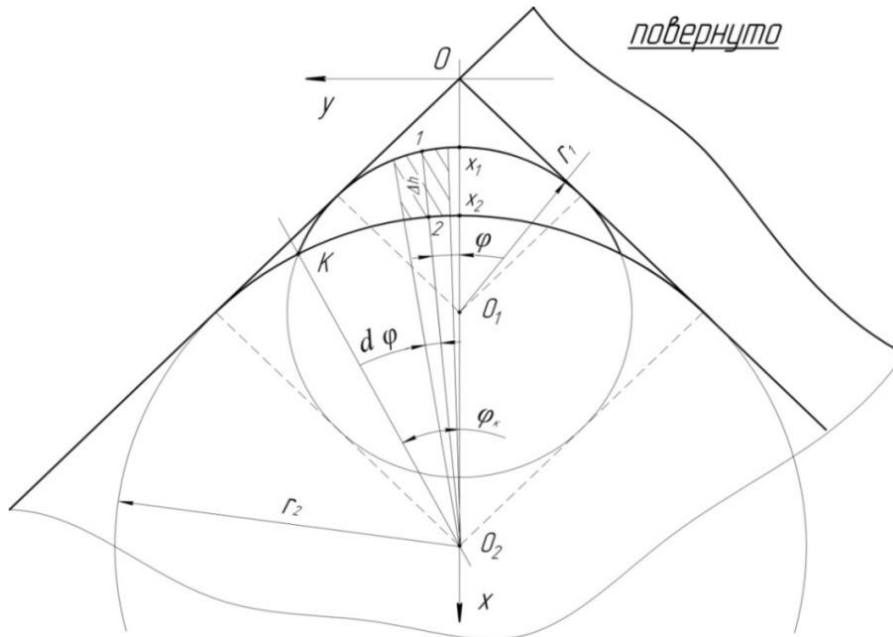

Рисунок 2. Схема до визначення закономірностей динаміки зношування отворів решіт

Елементарна площадка зношування записується у вигляді добутку

$$dS_i = dl \cdot \Delta h, \quad (3)$$

де Δh – товщина зношеного шару між профілями отвору; dl – елементарна дуга, яка з достатньою точністю може бути визначена як:

$$dl = r_2 \cdot d\varphi \quad (4)$$

Товщина зношеного шару може бути представлена через координати точки профілю. Для аналізу і встановлення її величини виділимо з рис. 2 окрему геометричну побудову, що представлена на рис. 3.

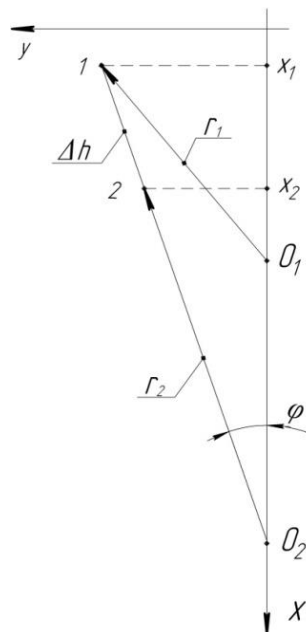

Рисунок 3. Схема для визначення товщини зношеного шару Δh

З геометричних співвідношень сторін трикутників O_2, l, x_1 і O_1, l, x_1 видно, що:

$$\begin{aligned}(1-x_1)^2 &= r_1^2 - (x_{O1} - x_1)^2; \\ (1-x_1)^2 &= (r_2 + \Delta h)^2 - (x_{O2} - x_1)^2.\end{aligned}$$

Ліві сторони рівностей однакові тому можна записати:

$$r_1^2 - (x_{O1} - x_1)^2 = (r_2 + \Delta h)^2 - (x_{O2} - x_1)^2. \quad (5)$$

Враховуючи, що:

$$\begin{aligned}x_{O1} &= \sqrt{2}r_1; \\ x_1 &= \sqrt{2}r_1 - r_1 \cdot \cos \varphi; \\ x_{O2} &= \sqrt{2}r_2,\end{aligned}$$

де φ – кут повороту елементарної площадки зношування.

Рівняння (5) після підстановки складових можна записати так:

$$r_1^2 - \left(\sqrt{2}r_1 - (\sqrt{2}r_1 - r_1 \cdot \cos \varphi) \right)^2 = r_2^2 + 2r_2 \cdot \Delta h + \Delta h^2 - \left[\sqrt{2}r_2 - (\sqrt{2}r_1 - r_1 \cdot \cos \varphi) \right]^2.$$

Розкриваючи дужки маємо:

$$\begin{aligned}r_1^2 - r_1^2 \cdot \cos^2 \varphi &= \\ &= r_2^2 + 2r_2 \cdot \Delta h + \Delta h^2 - \left[2r_2^2 + 2\sqrt{2}r_2 \cdot (\sqrt{2}r_1 - r_1 \cdot \cos \varphi) - (\sqrt{2}r_1 - r_1 \cdot \cos \varphi)^2 \right],\end{aligned}$$

або

$$\begin{aligned}r_1^2 - r_1^2 \cdot \cos^2 \varphi &= \\ &= r_2^2 + 2r_2 \cdot \Delta h + \Delta h^2 - 2r_2^2 - 2\sqrt{2} \cdot r_2 \cdot \sqrt{2}r_1 + 2\sqrt{2} \cdot r_2 \cdot r_1 \cdot \cos \varphi - \\ &- \left[2r_1^2 - 2\sqrt{2} \cdot r_1 \cdot r_1 \cdot \cos \varphi + r_1^2 \cdot \cos^2 \varphi \right].\end{aligned}$$

Квадратом товщини зношення шару Δh за один крок елементарного переміщення профілю як величиною другого порядку малості можна знехтувати. Тоді рівність після спрощень представляється наступним чином:

$$\begin{aligned}-r_1^2 - \cos \varphi \left[2\sqrt{2} \cdot r_2 \cdot r_1 + 2\sqrt{2} \cdot r_1^2 \right] - r_2^2 + 2r_2^2 + \\ + 2\sqrt{2} \cdot r_2 \cdot \sqrt{2} \cdot r_1 + 2r_1^2 = 2r_2 \cdot \Delta h,\end{aligned}$$

або

$$\begin{aligned}r_2^2 + 4r_1 \cdot r_2 + r_1^2 - \cos \varphi \cdot (2\sqrt{2} \cdot r_2 \cdot r_1 + 2\sqrt{2} \cdot r_1^2) = 2r_2 \cdot \Delta h, \\ r_2^2 + 4r_1 \cdot r_2 + r_1^2 - 2\sqrt{2} \cos \varphi \cdot (r_2 \cdot r_1 + r_1^2) = 2r_2 \cdot \Delta h.\end{aligned}$$

Звідки:

$$\Delta h = \frac{r_2^2 + 4r_1 \cdot r_2 + r_1^2 - 2\sqrt{2} \cos \varphi \cdot (r_2 \cdot r_1 + r_1^2)}{2r_2}. \quad (6)$$

Представимо отримане рівняння (6) у наступному вигляді:

$$\Delta h = \frac{1}{2} r_2 + \frac{1}{2} \cdot \frac{r_1^2}{r_2} + 2r_1 - \frac{\sqrt{2}}{r_2} \cdot r_2 \cdot r_1 \cdot \cos \varphi - \frac{\sqrt{2}}{r_2} \cdot r_1^2 \cdot \cos \varphi. \quad (7)$$

Підставимо значення товщини зношеного шару в початкове рівняння (3) для визначення зношеної елементарної ділянки отвору:

$$dS_i = \frac{1}{2} r_2^2 \cdot d\varphi + \frac{1}{2} r_1^2 \cdot d\varphi + 2r_1 r_2 \cdot d\varphi - \sqrt{2} r_2 r_1 \cdot \cos \varphi \cdot d\varphi - \sqrt{2} r_1^2 \cdot \cos \varphi \cdot d\varphi.$$

Звідки:

$$\int_0^S dS_i = \frac{1}{2} r_2^2 \cdot \int_{-\varphi_k}^0 d\varphi + \frac{1}{2} r_1^2 \cdot \int_{-\varphi_k}^0 d\varphi + 2r_1 r_2 \cdot \int_{-\varphi_k}^0 d\varphi - \sqrt{2} r_2 r_1 \cdot \int_{-\varphi_k}^0 \cos \varphi d\varphi - \sqrt{2} r_1^2 \cdot \cos \varphi \cdot d\varphi. \quad (8)$$

де φ_k - кінцеве значення кута повороту радіуса до точки К (рис. 2), яка сумісна в пересіченні кіл.

Необхідність у визначенні кута φ_k виникає для кінцевого положення радіуса при розрахунку площі зношення.

В наслідок того, що точка К є сумісною для обох кіл маємо наступні рівності:

$$\begin{cases} x_1 = x_2; \\ y_1 = y_2. \end{cases} \quad (9)$$

Виходячи із системи рівнянь (1) і (2) і підставляючи значення координат в (9) з врахуванням, що у даному випадку $\varphi_2 = \varphi_k$ запишемо:

$$\begin{cases} x_{O1} - r_1 \cdot \cos \varphi_1 = x_{O2} - r_2 \cdot \cos \varphi_k; \\ r_1 \cdot \sin \varphi_1 = r_2 \cdot \sin \varphi_k. \end{cases} \quad (10)$$

Враховуючи, що $x_{O1} = \sqrt{2}r_1$ а $x_{O2} = \sqrt{2}r_2$, маємо:

$$\begin{cases} \sqrt{2}r_1 - r_1 \cdot \cos \varphi_1 = \sqrt{2}r_2 - r_2 \cdot \cos \varphi_k; \\ r_1 \cdot \sin \varphi_1 = r_2 \cdot \sin \varphi_k. \end{cases} \quad (11)$$

З другого рівняння системи (11) визначаємо кут φ_1 :

$$\sin \varphi_1 = \frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1}.$$

Звідси
$$\varphi_1 = \arcsin \left[\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right].$$

Підставляючи значення кута φ_1 в перше рівняння системи (11) в розгорнутому вигляді запишемо:

$$\sqrt{2}r_1 - r_1 \cdot \cos \left[\arcsin \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right) \right] = \sqrt{2}r_2 - r_2 \cdot \cos \varphi_\kappa. \quad (12)$$

Вирішуючи зворотну тригонометричну функцію маємо:

$$\arcsin \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right) = \arccos \sqrt{1 - \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right)^2}.$$

Враховуючи, що:

$$\cos \left[\arccos \sqrt{1 - \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right)^2} \right] = \sqrt{1 - \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right)^2}.$$

Повертаючись до рівняння (12) і підставляючи значення зворотної функції маємо:

$$\sqrt{2}r_1 - r_1 \sqrt{1 - \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right)^2} = \sqrt{2}r_2 - r_2 \cdot \cos \varphi_\kappa.$$

Виконуємо наступні алгебраїчні перетворення :

$$\begin{aligned} \sqrt{2}r_1 - \sqrt{2}r_2 + r_2 \cdot \cos \varphi_\kappa &= r_1 \sqrt{1 - \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right)^2}, \\ \left(\sqrt{2}(r_1 - r_2) + r_2 \cdot \cos \varphi_\kappa \right)^2 &= \left(r_1 \sqrt{1 - \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right)^2} \right)^2, \\ 2 \cdot (r_1 - r_2)^2 + 2\sqrt{2}(r_1 - r_2) \cdot r_2 \cdot \cos \varphi_\kappa + r_2^2 \cdot \cos^2 \varphi_\kappa &= \\ = r_1^2 \cdot \left(1 - \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_\kappa}{r_1} \right)^2 \right). \end{aligned} \quad (13)$$

Вирішення отриманого трансцендентного рівняння відносно невідомого кута φ_K проведено за допомогою пакету прикладної обчислювальної програми MathCAD. При заданих початкових умовах $r_1 = 0,1$ мм; та $r_2 = 0,11$ мм визначено кінцеве значення кута повороту φ_K радіуса до точки К, яка є сумісна в пересіченні кіл. Результат проведених розрахунків графічно представлено на рис. 4, з якого видно, що кут $\varphi_K \approx -42,4^\circ$.

Гранична величина кута повороту φ_K радіуса r_2 однозначно визначає положення точки К. Однак доцільно зауважити, що встановлення площі зношування по цій точці пересічення кіл вносить деяку похибку у дійсну величину площі зношування. Випадає з розрахунку невелика крайова ділянка площі зношення, що знаходиться за межами кіл між дугами профілів від точки К до верхньої зовнішньої робочої поверхні решета. Для компенсації цієї незначної похибки і враховуючи відносну складність визначення кута

φ_K для практичних цілей з достатньою точністю встановлення площі зношування можна прийняти за кінцеве положення зношеного профілю точку дотику, якій відповідає

$$\text{кут } \varphi = \varphi_K = -\frac{\pi}{4}.$$

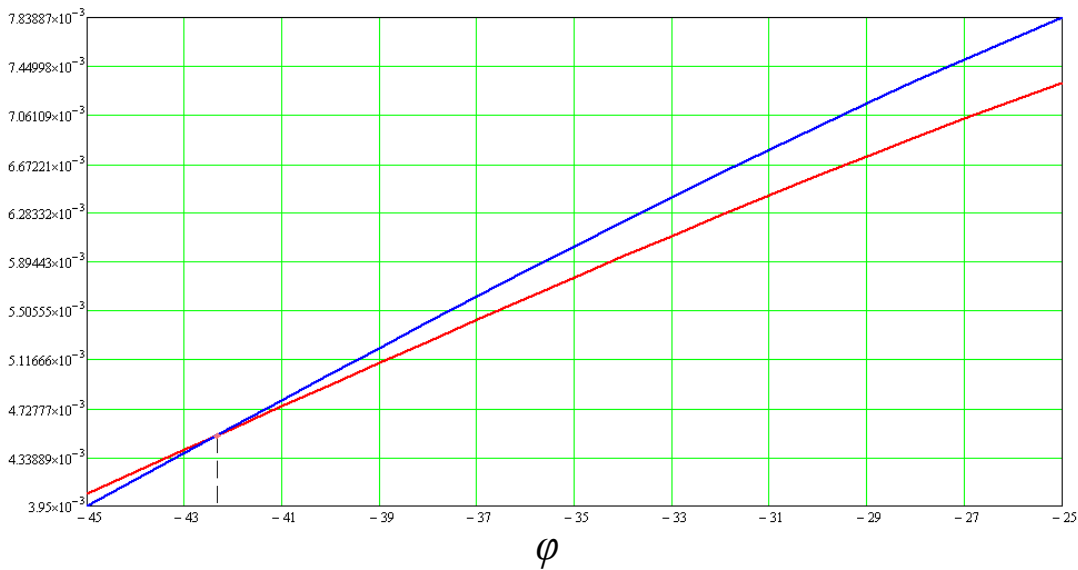

Рисунок 4. Визначення положення кута $\varphi_K : - \left[r_1^2 \cdot \left(1 - \left(\frac{r_2 \cdot \sin \varphi_K}{r_1} \right)^2 \right) \right];$
 $- 2 \cdot (r_1 - r_2)^2 + 2\sqrt{2} (r_1 - r_2) \cdot r_2 \cdot \cos \varphi_K + r_2^2 \cdot \cos^2 \varphi_K$.

Висновки

1. Кутова форма границь отвору сепаруючого решета обумовлює нерівномірність його зношування в процесі експлуатації з утворенням гладких криволінійних профілів.
2. Найбільша швидкість зношування профілей отворів спостерігається на початку їх роботи з поступовим її зниженням при прямуванні профілей до форми природного зношування.

Література

1. Лойцянский Л.Г. Курс теоретической механики: Учеб. пособие для вузов: Т. 1: Статика и кинематика / Л.Г. Лойцянский, А.И. Лурье. — М.: Наука, 1982. — 352 с.
2. Решетов Д.Н. Роботоспособность и надежность деталей машин. М.: Высшая школа, 1974. — 206 с.
3. Шульц В.В. Форма естественного износа деталей машин и инструмента. — Л.: Машиностроение, 1990. — 208 с.

Summary

Boiko A., Morozovska Z. Mathematical modeling of holes elementary area of serial sieve

Mathematical description over of process change form of type holes of separation sieve is brought in this article. It is suggested to estimate the size a loss to the area of body locate up between two contiguous of profiles hole. Coming from equality of sizes areas wear for the identical intervals of operating time, slow-motion character of moving of types is set.

Key words: separation sieve, accumulation of wear, holes form, natural wear.

References

1. Loytsansku L.H. Course of theoretical mechanics : Studies. manual for the institutes of higher : Т. 1: Statics and kinematics / L.H. Loytsansku, A.I. Lure. — М.: Science, 1982. — 352 p.
2. Reshetov D.N. Efficiency and reliability of details of machines / D.N. Reshetov. — М.: Higher school, 1974. - 206 p.
3. Shults V.V. Form of natural wear of details of machines and instrument / V.V. Shults. — L.: Engineer, 1990. - 208 p.